

Bilimsel Yayınlarda Üniversitelerin Yeri

Doğan Atılğan*

Bilindiği gibi üniversitelerin yerine getirmekle yükümlü oldukları iki temel görevleri vardır. Bunlardan birincisi ülkenin gereksinim duyduğu insan gücünü yetiştirmek, yani eğitim vermek. İkincisi de araştırma geliştirme faaliyetlerini yürütmek, desteklemek ve yeni bilgi ve teknoloji üretimine katkı sağlamaktır. Üniversiteler, görevlerinden birincisini yetiştirmiş insan gücünü toplum hizmetine sunarak yerine getirirken, ikinci görevini de yayın ve patent yoluyla toplumu bilgilendirme hizmeti olarak yerine getirmiş olur. Üniversitelerin bu görevleri yerine getirip getirmediği ya da yerine getirmedeki başarısı toplum tarafından izlenmekte ve değerlendirilmektedir. İnsan gücü yetiştirilmesindeki başarısı mezunlarının ekonomiye sağladığı katkı ve devletin değişik katmanlarında alınan görevlerle değerlendirilmektedir.

Bilimsel faaliyetlerin değerlendirilmesi ise yapılan yayın ve alınan patentlerle ölçülmektedir. Yapılan yayınların uluslararası tanınan dergilerde yer alması ve bu dergilerin tanınmış indekslerde taranıyor olması da önemli bir ölçütür.

Günümüzde bilimsel değerlendirme ölçütü olarak ele alınan indeks ise ISI(Institute of Scientific Information) tarafından yayınlanan Web of Science veri tabanıdır. Bu veri tabanında fen bilimleri alanında SCI (Science Citation Index), Sosyal bilimler alanına SSCI (Social Science Citation Index), sanat ve insan bilimleri alanında da A&HCI (Art and Humanities Citation Index) yer almaktadır. ISI kapsamında tüm Dünyada ağırlıklı olarak İngilizce yayınlanmış dergiler yer almaktadır. ISI kapsamında yer alan yayınlar iki kategoride değerlendirilmektedir. Temel listede (Main list) yaklaşık 8700 uluslararası dergi yer almaktadır. Genişletilmiş listede (Expanded list) ise yaklaşık 16.000 dergi, bildiriler kitabı ve rapor yer almaktadır. ISI kapsamına girecek dergilerin Enstitünün belirlediği ölçütleri yerine getirmesi gerekmektedir. ISI'nın yayın seçim ilkeleri www.isinet.com/selection adresinden elde edilebilir.

ISI'nın seçim kriterleri ve veri tabanlarında yer alan dergilerin bazılarının niteliğinin tartışılabilir olmasına karşın, Web of Science kapsamında uluslararası başka bir yayının bulunmaması nedeniyle bilimsel değerlendirme ölçütü olarak anılan indekslerdeki verilerle yetinme zorunluluğumuz vardır. ISI kapsamında dünyaca tanınmış yayın evleri tarafından yayınlanan bilimsel eser-

* Doç. Dr. Doğan Atılğan, Ankara Üniversitesi DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyesi ve Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı'dır. (dogan.atilgan@ankara.edu.tr)

lerin yer almaması da başka bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bir bilimsel kitap hazırlarken harcanan zaman ve bilimsel alt yapı ile çok sayıda makale yazılabilir olması bu değerlendirmemizi güçlendirmektedir. Köklü üniversitelerimizde seçkin bilim adamlarımızın daha kalıcı olması ve öğrencilerine destek olması amacıyla kitap yazmak için harcadıkları zaman nedeniyle makale sayısının daha az olmasına neden olmaktadır. Ancak yeni gelişmekte olan üniversitelerimizde akademik ilerleme için de ön koşul olan Web of Science kapsamındaki yayınlarda makale yayınlama hedefi kimi zaman derginin saygınlığının da dikkate alınmadığı düşüncesini de ortaya koymaktadır.

Üniversite ve araştırma merkezlerinde görev yapan öğretim elemanlarının ISI kapsamında yer alan dergilerde yaptıkları yayınlar, dergiler yayımlandıktan sonra ISI Merkezine ulaştırıldıktan sonra indekslenerek ait olduğu konu indeksinde yayınlanmaktadır. Dergilerin yayın süreci ve firmaya ulaşarak burada işlenmesi ve konu indekslerinde yer alması aşamasında geçen süreç bazen altı ayı bulmaktadır. Bu nedenle üniversitelerin yıllık bilimsel yayın değerlendirmeleri bir sonraki yılın altıncı ayına kadar uzayabilmektedir. Bu nedenle değerlendirmelerin bir sonraki yılın altıncı ayından önce yapmak çok sağlıklı görünmemektedir.

ISI kapsamında yer alan veri tabanları ülkemizde TÜBİTAK Ulakbim tarafından arşivlenmekte ve üniversitelerin hizmetine sunulmaktadır. Ulakbim geliştirdiği bir yazılımla veri tabanında yer alan dergilerde yayınlanan makale, eleştiri, yayın tanıtım, vb doküman türlerinden her birini ayrı ayrı adres bilgilerinden yararlanarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma sonucunda da ülke, organizasyon adı ve yayın yılı ve indeks türü başlıkları altında kurumların yayın sayıları istatistiksel olarak Ulakbim web sayfasında yayınlanmaktadır.

Ülkemizin geneli ve/veya kurum bazında bilimsel yayın sayıları değerlendirildiğinde bu verilerden yararlanılabilir. Ancak araştırmacıların yayınlarında kullandığı adres bilgilerindeki kimi değişik bilgiler kurumların ürettikleri yayınların gerçek sayılarına erişimi engellemektedir. Bunun yanında güncellemedeki gecikmeler nedeniyle Ulakbimin verdiği istatistik bilgileri ile kurumların kendi taramaları sonucunda elde ettikleri yayın sayıları her zaman örtüşmemektedir. Bu farklılık Ulakbim yetkililerince de kabul edilmektedir. Bu nedenle yapılacak değerlendirme çalışmalarında Ulakbim istatistiklerinden yararlanılacağı gibi her kurum kendi yayın listelerini konu, yayın türü indeks türü, yayın yapılan birim ve yıl ayrıntısında Web of Science veri tabanını kullanarak elde edebilir. (www.ulakbim.gov.tr/cgi-isi/CIW.cgi) Üniversitelerin yayın değerlendirmelerine geçmeden önce ülkemizin genel bir durumuna baktığımızda son yıllarda belirgin bir ilerleme gözlenmektedir.

Web of Science veri tabanı kapsamında yer alan indekslerin incelenmesi sonucunda 2001 yılında makale bazında 7811 makale ile 25. sırada yer alan Türkiye, 2002 yılında Danimarka, Avusturya, Finlandiya gibi Avrupa Birliği

ülkelerini geride bırakarak 8881 makale ile 22. sıraya yükselmiştir. 2003 yılında 10223 makale ile İsrail'i de geçen Türkiye 21. sıraya yükselmiştir.

Web of Science veri tabanını kullanarak yaptığımız tarama sonuçlarını, 2003 yılına göre yayın sayısı en çok olan üniversiteler bazında değerlendirirken Ulakbim web sayfasında verilen kurum adreslerinden yararlanılmıştır (<http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/yayinveatiftarama/siralama/universite.uhtml>)

Ulakbim sayfasında yer verilen üniversitelerin yayın sayıları ile Web of Science veri tabanından yapılan tarama sonucunda elde edilen verilerdeki farklılık nedeniyle aşağıdaki tablolarda hem Ulakbim kaynaklı, hem de veri tabanlarından elde edilen sayılar verilmiştir.

1.ve 2. Tabloda değerlendirmeye alınan üniversitelerin yaptıkları yayınlar önce tüm türlerine göre sonra da makale türüne göre sıralanmıştır. Tablolardan da görüleceği gibi İstanbul Üniversitesi dışındaki tüm üniversitelerin sayıları Ulakbim sayfasında daha düşük görünmektedir.

Tablo:1 2003 yılı WEB OF SCIENCE BÜTÜN İNDEKSLER (Bütün Doküman Tipleri İçin)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
Hacettepe Üniversitesi	1050	1027
İstanbul Üniversitesi	1009	1032
Ankara Üniversitesi	807	826
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	587	605
Ege Üniversitesi	555	592
Atatürk Üniversitesi	538	574
İstanbul Teknik Üniversitesi	517	512
Gazi Üniversitesi	515	549
Dokuz Eylül Üniversitesi	380	391
Fırat Üniversitesi	330	333
Çukurova Üniversitesi	313	324
Boğaziçi Üniversitesi	216	221
Bilkent Üniversitesi	213	241

Tablo:2 2003 yılı WEB OF SCIENCE BÜTÜN İNDEKSLER (makale türü için)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
Hacettepe Üniversitesi	850	872
İstanbul Üniversitesi	784	767
Ankara Üniversitesi	693	717
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	560	578
Ege Üniversitesi	504	532
Atatürk Üniversitesi	495	489
İstanbul Teknik Üniversitesi	479	501
Gazi Üniversitesi	468	494
Dokuz Eylül Üniversitesi	324	336
Fırat Üniversitesi	309	314
Çukurova Üniversitesi	271	277
Boğaziçi Üniversitesi	195	198
Bilkent Üniversitesi	191	213

Üniversitelerin tüm bilim dallarında yaptıkları yayınları yansıtan bu verilerden sonra, 3. ve 4. tabloda sadece fen ve sağlık bilimlerine ait yayınların listelendiği Science Citation Index'de yer alan yayınlar sıralanmıştır. Bu tabloların incelenmesinden de anlaşılacağı gibi genel tabloda yer alan ancak bünyelerinde Tıp fakültesi bulunmadığı için Science Citation sıralamasında daha az yayını görünen Bilkent ve Boğaziçi üniversiteleri bu tablolarda yer almamıştır.

Tablo 3: 2003 yılı SCIENCE CITATION INDEX (Bütün Doküman Tipleri İçin)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
İstanbul Üniversitesi	1037	1011
Hacettepe Üniversitesi	1000	1021
Ankara Üniversitesi	785	821
Ege Üniversitesi	552	589
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	545	558
Atatürk Üniversitesi	535	571
İstanbul Teknik Üniversitesi	512	507
Gazi Üniversitesi	511	545
Dokuz Eylül Üniversitesi	379	390
Fırat Üniversitesi	329	332
Çukurova Üniversitesi	309	320

Tablo:4 2003 yılı SCIENCE CITATION INDEX (makale türü için)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
İstanbul Üniversitesi	841	861
Hacettepe Üniversitesi	773	754
Ankara Üniversitesi	672	701
Ege Üniversitesi	525	540
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	501	530
Atatürk Üniversitesi	490	484
İstanbul Teknik Üniversitesi	476	498
Gazi Üniversitesi	464	490
Dokuz Eylül Üniversitesi	323	335
Fırat Üniversitesi	308	313
Çukurova Üniversitesi	267	273

Web of Science kapsamında bir başka yayın türü de sosyal bilimlere ilişkindir. 5. ve 6. tabloda yer alan sosyal bilimlere ilişkin yayın sayıları incelendiğinde de fen bilimleri ile aralarındaki büyük uçurum görülmektedir. Bu fark çeşitli nedenlerle açıklanabilmektedir. Ancak farkın kapatılabilmesi için daha gayretli çalışmaların yapılması gerektiği de bir gerçektir.

Tablo:5 2003 yılı SOCIAL SCIENCE CITATION INDEX (Bütün Doküman Tipleri İçin)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	52	56
Bilkent Üniversitesi	49	64
İstanbul Üniversitesi	39	40
Ankara Üniversitesi	36	40
Hacettepe Üniversitesi	33	38
Boğaziçi Üniversitesi	28	30
Dokuz Eylül Üniversitesi	17	15
Ege Üniversitesi	16	16
Atatürk Üniversitesi	14	15
Çukurova Üniversitesi	13	13
Gazi Üniversitesi	8	8

Tablo:6 2003 yılı SOCIAL SCIENCE CITATION INDEX (Makale türü için)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	45	48
Bilkent Üniversitesi	37	49
İstanbul Üniversitesi	31	34
Ankara Üniversitesi	28	29
Hacettepe Üniversitesi	26	31
Boğaziçi Üniversitesi	19	21
Dokuz Eylül Üniversitesi	14	14
Ege Üniversitesi	13	13
Atatürk Üniversitesi	11	10
Çukurova Üniversitesi	11	10
Gazi Üniversitesi	8	8

Son olarak yayın sayısı en düşük olan ve bazı üniversitelerimizin hiç yayınının bulunmadığı Arts and Humanity Citation Index verilerine yer verilmektedir. 7. ve 8. tablolardan da görüleceği gibi değerlendirmeye alınan üniversitelerden yayın sayısı 2 den az olanlar listeye dahil edilmemiştir.

Tablo: 7 2003 yılı ARTS AND HUMANITY SCIENCE CITATION INDEX (Bütün Dokuman Tipleri İçin)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
Boğaziçi Üniversitesi	14	17
Bilkent Üniversitesi	11	15
İstanbul Teknik Üniversitesi	4	4
İstanbul Üniversitesi	3	5
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2	3
Ankara Üniversitesi	2	3

Tablo:8 2003 yılı ARTS AND HUMANITY SCIENCE CITATION INDEX (Makale türü için)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM	Web of Science
Boğaziçi Üniversitesi	12	13
Bilkent Üniversitesi	6	10
İstanbul Teknik Üniversitesi	2	2
İstanbul Üniversitesi	2	4
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2	3
Ankara Üniversitesi	2	3

Yapılan taramalarda elde edilen veriler sayısal bir değer taşımakla birlikte üniversitelerin gerçek performanslarını yansıtmamaktadır. Bu nedenle üniversitelerin öğretim üyesi sayıları dikkate alınarak kişi başına düşen yayın sayısının irdelenmesi daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Üniversitelerin performanslarını daha iyi değerlendirmek amacı ile iki yılı karşılaştırarak değerlendirmek istiyoruz.

Tablo 9: 2001 YILI ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN SAYI

ÜNİVERSİTELER	PROF.	DOC.	Yar. Doç	Toplam	makale	%
Bilkent Üniversitesi	72	57	115	244	174	71%
Orta Doğu Teknik Üniv.	375	145	171	691	486	70%
Hacettepe Üniversitesi	622	368	337	1327	791	59%
İstanbul Teknik Üniversitesi	399	176	262	837	442	52%
Boğaziçi Üniversitesi	160	84	90	354	178	50%
Ankara Üniversitesi	894	436	287	1617	524	32%
Fırat Üniversitesi	89	108	286	483	127	26%
Dokuz Eylül Üniversitesi	370	168	360	898	225	25%
Ege Üniversitesi	592	284	324	1200	271	22%
İstanbul Üniversitesi	1217	454	423	2094	453	21%
Gazi Üniversitesi	486	309	532	1327	290	21%
Çukurova Üniversitesi	310	102	206	618	128	20%
Atatürk Üniversitesi	170	155	552	877	160	18%

Tablo 10: 2003 YILI ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN SAYI

ÜNİVERSİTELER	PROF.	DOC.	Yar. Doç	Toplam	makale	%
Bilkent Üniversitesi	72	56	110	238	213	0,89
Orta Doğu Teknik Üniv.	379	149	181	709	578	0,81
Hacettepe Üniversitesi	625	393	181	1319	872	0,66
Fırat Üniversitesi	117	92	298	507	314	0,61
Boğaziçi Üniversitesi	165	83	92	340	198	0,58
İstanbul Teknik Üniversitesi	392	190	268	850	489	0,57
Atatürk Üniversitesi	193	150	609	952	532	0,55
Ankara Üniversitesi	904	406	314	1624	717	0,44
Çukurova Üniversitesi	338	121	271	730	277	0,37
Dokuz Eylül Üniversitesi	436	157	323	916	336	0,36
İstanbul Üniversitesi	1246	416	422	2084	767	0,36
Gazi Üniversitesi	538	285	614	1437	494	0,34
Ege Üniversitesi	625	254	344	2084	501	0,24

Tablo 9 ve 10 da görüldüğü gibi 2001 ve 2003 yıllarına göre kişi başına düşen yayın sayıları üniversitelerimizin performansını ortaya koymaktadır. Bu tabloda yer alan üniversiteler her üç indekste de adı geçen üniversitelerin toplamından oluşturulmuştur. Örneğin Ankara Üniversitesi makale bazında 2001 yılında kişi başına %32 bir oranda iken bu sayı 2003 yılında % 44 ye çıkmıştır. Bununla birlikte Atatürk Üniversitesi 0,18'den, 0,55'e, Fırat Üniversitesi de 0,26'dan 0,61'e çıkarmıştır. Bunda en önemli etken olarak da öğretim üyelerinin gayretleri yanında üniversitelerin bilimsel bilgiye verdikleri önem ve elektronik yayınların sağlanmasına ayırdıkları destek gösterilebilir.